

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-175>

УДК 336.221.264:336.02

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

PERSONAL INCOME TAXATION AMID ECONOMIC AND SOCIAL TRANSFORMATIONS

Козарезенко Людмила Володимирівнадоктор економічних наук, професор,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1349-6805>**Пелешко Надія Михайлівна**старший викладач,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9502-2629>**Левандовська Вікторія Юріївна**аспірант,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6107-9158>**Kozarezenko Liudmyla, Peleshko Nadiia, Levandovska Viktoriia**
State University of Trade and Economics

У статті проаналізовано регулюючу та соціальну функції податку на доходи фізичних осіб в умовах економічних та соціальних трансформацій. Здійснено порівняльний аналіз регулюючої функції податку на доходи фізичних осіб в Україні та країнах ЄС з увагою на ефективність податкових інструментів для працівників з низьким рівнем оплати праці. Проаналізовано обмеження чинної пропорційної моделі оподаткування доходів фізичних осіб в Україні у контексті соціальної справедливості та перерозподілу доходів. Проаналізовано досвід країн ЄС, зокрема вплив податкових знижок, податкових кредитів і доплат до доходу після оподаткування на зниження економічної нерівності. Обґрунтовано, що поєднання помірних ставок із цільовими податковими знижками або доплатами для працівників та узгодження оподаткування фізичних осіб із системою соціальних виплат підвищує зайнятість, збільшує зарплату до видачі без додаткових витрат для роботодавців.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, місцеві бюджети, автоматичні стабілізатори, податкове навантаження на працю, адресні податкові інструменти, суспільний розвиток, зайнятість, бідність, економічна нерівність.

The article analyzes the regulatory and social functions of personal income tax during the period of transformation of the labor market and budget system of Ukraine, caused by war, relocation of production and labor force, digitalization, and spread of remote work. A comparative analysis of the regulatory function of personal income tax in Ukraine and European Union countries has been carried out with attention to the effectiveness of tax instruments for low-wage workers. The limitations of the current proportional model of personal income taxation in Ukraine in the context of social justice and income redistribution have been analyzed. The experience of France, Belgium, the Netherlands and Sweden has been examined, particularly the impact of tax deductions, tax credits and in-work benefits on reducing economic inequality. For Ukraine, studying and adapting such practices is of particular relevance. It has been substantiated that combining moderate personal income tax rates with targeted tax deductions or benefits for low-income workers and aligning personal taxation with the social benefit system increases employment, raises gross wages and reduces in-work poverty without additional costs for employers. Special attention is paid to the mechanisms of integrating tax policy with social protection systems to enhance overall effectiveness. Proposals for modernizing the Ukrainian model of personal income taxation have been presented, namely that the modernization of the personal income tax model in Ukraine should be aimed at achieving a strategic balance between fiscal sustainability, active incentives for legal employment and social support for the employed population. The complex

of proposed measures, from simplifying tax rules and broadening the tax base to implementing innovative in-work instruments, creates prerequisites for building a balanced, fair and efficient income taxation system. Such a system should be able to adequately respond to challenges caused by economic and social transformations, decentralization processes and structural changes in the labor market, while ensuring fiscal stability and social cohesion of society.

Keywords: personal income tax, local budgets, automatic stabilizers, labor tax burden, targeted tax instruments, social development, employment, poverty, economic inequality.

Постановка проблеми. Податкові системи європейських країн впродовж останніх років зазнали низки реформ, спрямованих, в тому числі, на підвищення справедливості та ефективності оподаткування праці. В Україні чинна модель податку на доходи фізичних осіб (надалі – ПДФО) зі стандартною ставкою 18 % демонструє обмежений перерозподільчий потенціал, зокрема, слабкий захист працівників з низьким рівнем оплати праці і обмежений вплив на зниження економічної нерівності. Дані висновки підтверджені у працях Мартинюк І. [1], Данилишина В. [2], Угрин В. [3], Приймак І. [4], Коломієць О. [5] та інших науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Європейська Комісія у щорічному звіті «Річний звіт про оподаткування за 2025 рік» узагальнила, що ПДФО відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості податкової системи через прогресивну шкалу оподаткування, але потребує вдосконалення для ефективного оподаткування найзаможніших верств населення та подолання проблем ухилення від сплати податків [6]. ОЕСР у звіті «Реформи податкової політики 2024» визначено, що ПДФО має прямий вплив на зменшення нерівності завдяки прогресії, але головний перерозподільчий ефект забезпечують саме соціальні трансферти, тоді як результативність ПДФО визначається, насамперед, системою оподаткування доходів, а саме широкою базою оподаткування та застосуванням адресних інструментів, а не лише встановленням максимальних ставок оподаткування [7]. За даними Міжнародного валютного фонду, у розвинених економіках завдяки податковим інструментам досягається зниження приблизно третини нерівності у доходах фізичних осіб, причому близько 75% цього ефекту забезпечується системою соціальних трансфертів. В країнах, що розвиваються, перерозподільний вплив податкових інструментів суттєво слабший через обмежений обсяг соціальних трансфертів і нижчу прогресивність оподаткування доходів [8]. В цілому, податкова політика є найпотужнішим урядовим інструментом для вирішення проблем економічної нерівності, чинячи

вплив на споживання домогосподарств через податки та соціальні трансферти, а також опосередковано через стимули до праці та виробництва [9].

У науковій праці Бачаса П. узагальнено сучасні підходи до ролі оподаткування у зниженні нерівності у доходах в країнах із низьким і середнім рівнем економічного розвитку, та наведено висновки, що через структурні особливості та обмежену спроможність адміністрування фактичні розподільчі ефекти податків часто відхиляються від нормативно заданих цілей, а формально «нейтральні» адміністративні реформи мають істотні наслідки для соціальної справедливості [10]. Кобою О. здійснено порівняльний огляд структури та механізму справляння ПДФО в Україні та ЄС з виокремленням проблем виконання даним податком фіскальної та соціальної функцій [13]. Соколовською А., Райновою Л. здійснено моделювання сценаріїв реформування ПДФО для зменшення нерівності та доведено, що пропорційний ПДФО в Україні майже не виконує перерозподільної функції через обмеження податкової соціальної пільги, тому науковцями пропонується диференціація податкової соціальної пільги або м'яка прогресія в оподаткуванні доходів фізичних осіб зі збереженням фіскальної стійкості [11]. Цим же колективом науковців проведено емпіричну оцінку впливу податків на нерівність в Україні та доведено слабо виражену перерозподільну дію чинного ПДФО, що потребує адресних інструментів на нижніх дохідних децилях [12].

Дані дослідження демонструють єдність поглядів міжнародних організацій та наукової спільноти щодо необхідності посилення прогресивності системи оподаткування доходів фізичних осіб для більш ефективного виконання розподільчої та соціальної функцій, особливо в умовах збільшення економічної нерівності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення підходів, що представлені у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі стосовно соціальної справедливості та регулюючого потенціалу ПДФО, порівняння європейських підхо-

дів щодо застосування адресних фіскальних механізмів підтримки працюючих осіб з низькими доходами («in-work benefits»), а саме податкових пільг, субсидій або соціальних трансфертів а також представлення пропозицій щодо можливих змін в системі оподаткування доходів фізичних в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній літературі оподаткування доходів фізичних осіб послідовно трактується як ключовий «вбудований» чинник антициклічної стабілізації, адже прогресивні ставки податків разом із системою соціальних трансфертів автоматично пом'якшують зміну рівнів доходів і споживання без додаткових дискреційних рішень урядів. Наприклад, експерти Міжнародного валютного фонду відносять прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб та допомогу з безробіття до основних автоматичних стабілізаторів, що підтримують доходи та сукупний попит на етапі зниження темпів економічного зростання [14]. Результати емпіричного аналізу Ауербаха А. та Фінберга Д., здійсненого з використанням моделі TAXSIM, демонструють, що прогресивна система оподаткування доходів фізичних осіб у США характеризується значним стабілізаційним потенціалом. Науковці дослідили, що цей податок здатен забезпечити зниження майже до 8% початкового макроекономічного шоку. Додатково дослідники виявили непрямої механізм стабілізації через вплив на пропозицію праці, що підсилює загальний стабілізуючий ефект податку на доходи фізичних осіб [15]. Емпіричні оцінки, отримані для розвинених економік (23 країни ОЕСР), свідчать про значний стабілізаційний потенціал автоматичних фіскальних механізмів на рівні домогосподарств, такі автоматичні стабілізатори здатні поглинати близько 60% початкового негативного шоку після його виникнення [16]. У дослідженні Європейської Комісії, виконаному з використанням мікроімітаційної моделі EUROMOD, доведено, що система податків і соціальних трансфертів у країнах ЄС автоматично пом'якшує приблизно 35% втрат наявного доходу домогосподарств та до 70% скорочення споживання, проте величина стабілізаційного ефекту істотно варіюється між країнами ЄС [17]. Дослідження Доллса М., Фойста К. та Пайхля А., присвячене порівняльному аналізу ефективності автоматичних стабілізаторів в ЄС та США, виявило суттєві відмінності в їхньому стабілізаційному потенціалі залежно від типу макроекономічного шоку. За результатами моделювання пропо-

зиційного шоку доходів автоматичні фіскальні стабілізатори здатні поглинути близько 38% первинного шоку в країнах ЄС, 32% у США. Більш виражені міжрегіональні відмінності спостерігаються у випадку шоку безробіття і європейські автоматичні стабілізатори компенсують приблизно 47% такого шоку, тоді як американські лише 34% [18]. Сукупно дані результати підтверджують базову тезу, що навіть помірна прогресія ставок у поєднанні з еластичною податковою базою забезпечує виражений антициклічний ефект, а саме у фазі піднесення податкові надходження зростають швидше, стримуючи перегрів економіки, тоді як у фазі спаду їхня спадна динаміка та трансферти підтримують наявні доходи та споживання.

Податкове навантаження на працю відображає співвідношення між витратами на оплату праці для роботодавця та відповідною чистою заробітною платою працівника і розраховується як сума загального податку на доходи фізичних осіб та внесків на соціальне страхування, сплачених працівниками та роботодавцями, за вирахуванням отриманих грошових виплат, до загальних витрат на оплату праці для роботодавців [19]. З позицій ринку праці величина податкового навантаження на працю впливає водночас на пропозицію праці (післяподатковий дохід працівника) та попит на робочу силу (витрати роботодавця). Підвищений рівень такого податкового навантаження послаблює дані стимули, погіршуючи конкурентоспроможність офіційної зайнятості та підсилюючи ризики «пас-ток безробіття» [20]. Різні податкові правила для найманих працівників і самозайнятих осіб створюють можливість для «податкового арбітражу» можливості вибору форми зайнятості з меншим податковим навантаженням. Відповідно, обирається форма зайнятості не лише за характером роботи, а й за податковою вигодою, що впливає на структуру ринку праці [21]. Нарешті, підвищений рівень податкового навантаження на працю (особливо за слабого адміністрування) може стимулювати витіснення у неформальну або в «сіру» зайнятість, що розмиває податкову базу та викривляє конкуренцію на ринку праці [22].

В Україні податкове навантаження наразі оцінюється приблизно у 37% (підвищення військового збору до 5% у 2024 році збільшило податкове навантаження додатково на 2,9% до значення 34% в 2023 році) для найманого працівника без дітей, що співставно з середнім рівнем ОЕСР 34,8%. Високе податкове наван-

таження послаблює стимули до формальної зайнятості, адже для працівників це нижча зарплата після оподаткування, а для роботодавців - вищі витрати на оплату найманих працівників. Як наслідок, надмірне податкове навантаження погіршує конкурентоспроможність у сфері офіційної зайнятості та підвищує ризики витіснення робочої сили у неформальний сектор. Зарубіжні дослідження підтверджують, що за відсутності компенсацій, підвищення податкового навантаження може вести до скорочення пропозиції легальної праці, особливо серед соціально уразливих верств населення, та збільшення рівня ухиляння від оподаткування. Отже, антистимулюючий ефект надто високого податкового навантаження є суттєвим викликом, який необхідно враховувати при формуванні політики оподаткування доходів фізичних осіб, щоби не уповільнювати процес створення офіційних робочих місць.

З точки зору соціальної справедливості, нинішня пропорційна модель ПДФО в Україні має обмежений перерозподільний вплив. Дослідження засвідчують, що стандартна ставка 18% практично не зменшує економічну нерівність, оскільки розмір податкових соціальних пільг дуже малий і не забезпечує захист низькооплачуваних найманих працівників [25]. Загалом, перерозподільна функція податку майже не реалізується, а після сплати ПДФО розподіл доходів між багатшими і біднішими залишається майже незмінним [23, 24]. За відсутності адресних податкових пільг чи кредитів працівники з низькими і середніми заробітками можуть шукати кращих умов праці за кордоном або переходити у тіньовий сектор, якщо національна податкова система не забезпечує достатньо високого чистого доходу та відчуття справедливості. Крім того, значна міграція робочої сили внаслідок війни і відкриття європейських ринків праці висуває вимогу підвищення стимулюючої ролі оподаткування, адже податкова система має сприяти, в тому числі, поверненню громадян і легальній зайнятості в Україні. Отже, для посилення соціальної справедливості необхідно удосконалювати механізм оподаткування ПДФО через збереження фіскальної стійкості, впровадження механізмів, що можуть знизити рівень податкового навантаження для найменш забезпечених і тим самим зменшують нерівність та стримують негативні демографічні тенденції.

Порівняльна практика країн ЄС демонструє, що узгодження оподаткування дохо-

дів фізичних осіб з адресними фіскальними механізмами підтримки працюючих осіб з низькими доходами («in-work benefits»), а саме податковими пільгами, субсидіями або трансфертами, які надаються людям за умови їх працевлаштування, на компенсацію від традиційної соціальної допомоги непрацюючим, здатне водночас підвищувати зайнятість і зменшувати ризик бідності працюючих, не змінюючи валову винагороду й не збільшуючи витрати роботодавців. Ключовою особливістю таких інструментів є їх інтеграція в єдину систему оподаткування та соціальних трансферів, а також наявність градуйованих правил зменшення розміру виплати в міру зростання доходу («phase-out rules»). Така конструкція дозволяє уникнути різкого скорочення сукупного доходу працівника при збільшенні заробітної плати, зберігаючи тим самим фінансові стимули до розширення економічної діяльності. Наприклад, у сучасній практиці країн ОЕСР подібні адресні інструменти підтримки зайнятих розглядаються як невід'ємний компонент ефективної податкової та соціальної політик [26].

У рамках французької системи соціального захисту важливе місце займає «Prime d'activité» – програма щомісячної грошової допомоги працюючим громадянам з низькими доходами, яка замінила попередню програму підтримки зайнятості. Механізм розрахунку «prime d'activité» побудовано на принципі збереження стимулів до економічної активності. Розмір допомоги визначається за формулою де до фіксованої базової суми додають 60% доходу особи, а потім віднімають усі інші доходи домогосподарства, що не призводить до повної втрати допомоги і вона зменшується поступово. Наприклад, якщо людина заробила додаткові 100 євро, її допомога зменшиться лише на 39 євро а загальний дохід зросте на 61 євро. Це мотивує людей працювати більше, оскільки збільшення зарплати завжди означає реальне збільшення доходу, а не просто заміну однієї виплати іншою. У 2018-2019 роках уряд значно збільшив розмір виплат, а саме на 20 євро щомісяця з 2018 року та ще на 60 євро до кінця 2019 року, а також розширив коло учасників програми на 50%, охопивши понад 600 тисяч державних службовців. Реформа програми «prime d'activité» у 2018-2019 роках призвела до значного розширення охоплення і станом на грудень 2019 року кількість домогосподарств-бенефіціарів зросла до 4,5 млн, що на 43% перевищило показник 2018 року. Приблизно 80% цього приросту забезпечило

пом'якшення критеріїв доступу через залучення домогосподарств з вищими доходами, решта 20% шляхом збільшення кількості звернень щодо отримання даної виплати. Додаткові витрати бюджету Франції через зміну розмірів допомоги та кількості отримувачів становили близько 4 млрд євро. Загалом, програма виявилася найбільш дієвою для домогосподарств з доходами на рівні 1,5 мінімальної заробітної плати, а цільовий вплив на групи з рівнем життя нижче медіанного забезпечив зниження рівня бідності в країні приблизно на 0,6 відсоткового пункту [27].

«Work Bonus» є комплексним механізмом адресної податкової пільги для працівників з низьким рівнем оплати праці, запроваджений у Бельгії в 2000 році. Основною метою інструменту є підвищення чистої заробітної плати низькооплачуваних працівників без збільшення витрат роботодавця на оплату праці. Програма спрямована на подолання «пасток бідності» шляхом підвищення фінансової привабливості формальної зайнятості порівняно з допомогою по безробіттю. «Work Bonus» функціонує шляхом поєднання двох компонентів. Соціальний компонент передбачає зниження особистих внесків працівника на соціальне страхування. Замість стандартної ставки 13,07%, працівники з низькими доходами сплачують зменшену суму, а різниця компенсується державою. Розмір пільги визначається за спадною шкалою де чим вища заробітна плата (у низькому діапазоні), тим меншим є бонус. Усі наймані працівники приватного та публічного секторів мають право на соціальний бонус за умови, що їхня заробітна плата не перевищує встановлених порогових значень. Фіскальний компонент полягає у зниженні авансового податку на доходи фізичних осіб, що утримується із заробітної плати. Держава частково або повністю звільняє невисокі заробітні плати від оподаткування, паралельно зі зменшенням соціальних внесків. Обидві компоненти застосовуються автоматично при нарахуванні заробітної плати, а відповідні знижки повністю компенсуються державою без впливу на витрати роботодавця. Механізм «Work Bonus» виконує подвійну функцію у системі стимулювання зайнятості в Бельгії. По-перше, він підвищує фінансову привабливість працевлаштування для одержувачів соціальної допомоги, забезпечуючи відчутно вищий чистий дохід від праці, а не соціальної допомоги. По-друге, програма не створює додаткового фіскального навантаження на

роботодавців, оскільки фінансується державою, що усуває бар'єри для найму низькокваліфікованих працівників [28; 29].

Система оподаткування доходів фізичних осіб Нідерландів включає індивідуальний in-work кредит (arbeidskorting), спрямований на підвищення фінансової привабливості зайнятості для верств населення з невисокими доходами. Особливістю механізму є нелінійна структура з поетапним зростанням, що створює виражений стимулюючий ефект для виходу на ринок праці. Механізм застосування даного кредиту полягає у зменшенні чистого податку на працю при низьких доходах, що збільшує приріст наявного доходу після виходу на роботу, на відміну від отримання соціальних виплат по безробіттю. Окрім індивідуальний in-work кредиту, система включає також спеціалізований сімейний податковий кредит (IACK), призначений для усунення бар'єрів щодо зайнятості для батьків з дітьми до 12 років. Право на кредит мають одинокі батьки або партнер з нижчим рівнем доходу у родині, за умови перевищення встановленого мінімального порогу заробітку (6 073 євро на рік у 2024 році). Кредит забезпечує суттєве збільшення чистого доходу другого працюючого члена домогосподарства, компенсуючи витрати на догляд за дітьми та втрату соціальних трансфертів, пов'язаних з виходом на роботу [30; 31; 32].

У Швеції з 2007 року функціонує податковий кредит на доходи фізичних осіб, який автоматично зменшує податкове навантаження на заробітну плату, демонструючи найбільший ефект для низьких та середніх доходів. Особливістю системи є підвищений розмір знижки для осіб старшого віку (з 2025 року – від 67 років) для стимулювання пізнішого виходу на пенсію. За емпіричними оцінками Міністерства фінансів Швеції, пакет реформ 2007-2014 років збільшив кількість працюючих на 70-140 тис. осіб (приріст на 1,5-3%), переважно за рахунок раніше економічно неактивних верств населення. Система індивідуального оподаткування забезпечує рівні податкові стимули для других годувальників у домогосподарствах, що позитивно впливає на участь жінок у зайнятості. Разом з тим ОЕСР застерігає, що подальше розширення інструменту матиме дедалі менший маржинальний вплив на зайнятість при значних бюджетних витратах [33; 34; 35].

Міжнародна практика демонструє застосування різних підходів до удосконалення систем оподаткування доходів фізичних осіб.

У низці європейських країн податок на доходи фізичних осіб інтегровано з адресними «in-work» інструментами, а саме податковими кредитами або доплатами до заробітку для працюючих осіб. Такі механізми успішно функціонують у Франції, Бельгії, Нідерландах та Швеції, забезпечуючи доказовий позитивний вплив на зайнятість і скорочення бідності серед працюючого населення.

Концептуальною основою цих інструментів є цільова підтримка доходів найманих працівників з низькими заробітками через систему оподаткування та соціальних виплат. Держава зменшує податкове навантаження на низькооплачувану працю, підвищуючи чисту заробітну плату без збільшення витрат роботодавця. Це дозволяє розв'язати ключову дилему соціальної політики а саме забезпечити достатній рівень доходів найбільш вразливих категорій працівників, зберігаючи при цьому стимули до економічної активності та не порушуючи ринкових механізмів ціноутворення на ринку праці.

Інтеграція податку на доходи фізичних осіб з адресними стимулами до праці зарекомендувала себе як ефективний інструмент соціально-економічної політики. Вона дозволяє підтримати доходи працюючих на нижніх рівнях розподілу без порушення ринкових механізмів оплати праці та розглядається як характерна риса сучасних податкових систем країн ОЕСР. На відміну від прямого підвищення мінімальної заробітної плати, яке може негативно впливати на попит на низькокваліфіковану працю, податкові кредити та доплати до заробітку забезпечують підтримку доходів без додаткового навантаження на роботодавців.

Для України вивчення та адаптація таких практик набуває особливої актуальності. Необхідність одночасно посилити мотивацію до легальної праці, забезпечити соціальну справедливість оподаткування, скоротити масштаби тіньової зайнятості та зберегти конкурентоспроможність економіки вимагає комплексного реформування системи оподаткування доходів. Впровадження адресних «in-work» інструментів, адаптованих до національних особливостей ринку праці та фінансових можливостей, може стати важливим кроком у напрямі модернізації вітчизняної податкової системи.

Висновки. Проведене дослідження європейського досвіду оподаткування доходів фізичних осіб дозволяє сформулювати кон-

цептуальні напрями модернізації вітчизняної системи ПДФО. Ключовим напрямом реформування має стати запровадження інструментів підтримки економічно активного населення, а саме цільових податкових знижок або доплат до заробітної плати. Інтеграція помірної базової ставки ПДФО з адресними заходами створить умови для одночасного досягнення кількох стратегічних цілей а саме підвищення рівня зайнятості, збільшення чистого доходу працівників з низькими заробітками та скорочення масштабів бідності працюючого населення без додаткового навантаження на роботодавців.

Практична реалізація даного підходу може ґрунтуватися на адаптації механізмів, апробованих у європейських країнах, зокрема французької «Prime d'activité» або бельгійського «Work Bonus». Такі інструменти автоматично зменшують податкове навантаження на нижчих рівнях доходів, стимулюючи економічну активність найбільш вразливих категорій населення. Паралельно необхідним є розширення податкової бази через включення до оподаткованого доходу всіх форм винагороди працівникам, а саме натуральних виплат, бонусів, опціонів, безкоштовних послуг та інших негрошових компонентів компенсаційного пакета. Це убезпечить податкову базу від розмивання внаслідок заміщення грошової заробітної плати різноманітними пільгами та привілеями. Прозоре оподаткування негрошових компонентів оплати праці посилить горизонтальну справедливість ПДФО. Водночас це може ускладнити практику приховування доходів під виглядом бонусів чи корпоративних привілеїв.

Таким чином, модернізація моделі ПДФО в Україні має спрямовуватися на досягнення стратегічного балансу між фіскальною стійкістю, активними стимулами до легальної зайнятості та соціальною підтримкою зайнятого населення. Комплекс запропонованих заходів, від спрощення податкових правил та розширення податкової бази до впровадження інноваційних «in-work» інструментів, формує передумови для розбудови збалансованої, справедливої та ефективної системи оподаткування доходів. Така система має бути здатною адекватно реагувати на виклики зумовлені економічними та соціальними трансформаціями, процесами децентралізації та структурних змін на ринку праці, забезпечуючи при цьому фіскальну стабільність та соціальну згуртованість суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мартинюк І. Податок на доходи фізичних осіб: фіскальні та соціальні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3006> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Данилишин В., Синиця С. Напрями реформування податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/425> (дата звернення: 01.10.2025).
3. Угрин В. Фіскальні та соціальні детермінанти оподаткування доходів фізичних осіб. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). С. 163–173. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1425> (дата звернення: 05.10.2025).
4. Приймак І., Блага Н. Соціальні аспекти системи оподаткування доходів фізичних осіб. *Соціально-правові студії*. 2018. Вип. 1. С. 72–79. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1627/1/13%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%B0--.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).
5. Коломієць О. Соціальні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Strategic Priorities*. 2019. № 3–4 (51). С. 103–110.
6. European Commission. Annual Report on Taxation 2025. Brussels: European Commission, 2025. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/annual-report-taxation_en#previous-editions (дата звернення: 06.10.2025).
7. OECD. Tax Policy Reforms 2024: OECD and Selected Partner Economies. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.OECD.org/en/publications/tax-policy-reforms-2024_c3686f5e-en.html (дата звернення: 07.10.2025).
8. International Monetary Fund. Fiscal Monitor: Tackling Inequality. Washington, DC: IMF, 2017. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2017/10/05/fiscal-monitor-october-2017> (дата звернення: 08.10.2025).
9. Clements B. J., de Mooij R. A., Gupta S., Keen M. Inequality and Fiscal Policy. Washington, DC: International Monetary Fund, 2015. 442 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Books/Issues/2018/02/26/Inequality-and-Fiscal-Policy-42811> (дата звернення: 08.10.2025).
10. Bachas P., Jensen A., Gadenne L. Tax Equity in Low- and Middle-Income Countries. *Journal of Economic Perspectives*. 2024. Vol. 38, № 1. P. 55–80.
11. Соколовська А. М., Райнова Л. Б. Сценарії реформування ПДФО в контексті зменшення нерівності доходів в Україні. *Фінанси України*. 2023. № 4. С. 7–35.
12. Соколовська А. М., Райнова Л. Б. Вплив податків на нерівність доходів в Україні. *Фінанси України*. 2019. № 7. С. 72–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2019_7_6 (дата звернення: 12.10.2025).
13. Коба О. В., Горбенко Я. О. Оподаткування доходів фізичних осіб: закордонний та вітчизняний досвід. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 931–935.
14. International Monetary Fund. Fiscal Monitor, April 2020: Policies to Support People During the COVID-19 Pandemic. Washington, DC: IMF, 2020. Part 2: Ideas to Respond to Weaker Growth. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/04/17/Fiscal-Monitor-April-2020-Policies-to-Support-People-During-the-COVID-19-Pandemic-49278> (дата звернення: 12.10.2025).
15. Auerbach A. J., Feenberg D. The Significance of Federal Taxes as Automatic Stabilizers. NBER Working Paper No. 7662. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2000. URL: <https://www.nber.org/papers/w7662> (дата звернення: 30.09.2025).
16. Maravalle A., Rawdanowicz Ł. How Effective Are Automatic Fiscal Stabilisers in the OECD Countries? OECD Economics Department Working Papers, No. 1635. Paris: OECD Publishing, 2020. URL: https://www.OECD.org/en/publications/how-effective-are-automatic-fiscal-stabilisers-in-the-OECD-countries_f1fb9d6a-en.html (дата звернення: 15.09.2025).
17. Mohl P., Moure G., Stovicek K. Automatic Fiscal Stabilisers in the EU: Size and Effectiveness. *European Economy. Economic Brief*. 2019. No. 045. 20 p.
18. Dolls M., Fuest C., Peichl A. Automatic stabilizers and economic crisis: US vs. Europe. *Journal of Public Economics*. 2012. Vol. 96, No. 3–4. P. 279–294.
19. OECD. Taxing Wages 2025: Decomposition of Personal Income Taxes and the Role of Tax Relief. Paris: OECD Publishing, 2025. URL: <https://doi.org/10.1787/b3a95829-en> (дата звернення: 15.09.2025).
20. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Tax and Benefits Database. Brussels: European Commission. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/analysis-evaluation-impact-assessment-and-databases/databases-and-indicators/tax-and-benefits-database_en (дата звернення: 01.10.2025).

21. Milanez A., Bratta B. Taxation and the Future of Work: How Tax Systems Influence Choice of Employment Form. *OECD Taxation Working Papers*, No. 41. Paris: OECD Publishing, 2019. URL: <https://doi.org/10.1787/20f7164a-en> (дата звернення: 01.09.2025).
22. Leibfritz W. Undeclared Economic Activity in Central and Eastern Europe: How Taxes Contribute and How Countries Respond to the Problem. *Policy Research Working Paper*, No. 5923. Washington, DC: World Bank, 2011. URL: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5923> (дата звернення: 10.10.2025).
23. Швабій К., Коцук Т. Недоліки та обмеження реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Фінанси України*. 2023. № 12. С. 80–97.
24. Markina O. Taxation, Inequality, and Poverty: Evidence from Ukraine. *Central European Economic Journal*. 2022. Vol. 9(56). P. 1–18. URL: <https://doi.org/10.2478/ceej-2022-0001> (дата звернення: 15.10.2025).
25. Державна податкова служба України. Податкова соціальна пільга з ПДФО. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/552946.html> (дата звернення: 09.10.2025).
26. Bierbrauer F. J., Boyer P. C., Hansen E. Pareto-Improving Tax Reforms and the Earned Income Tax Credit. *Econometrica*. 2023. Vol. 91, No. 3. P. 1077–1103.
27. Formont C., Jacquemin L. Forte hausse des bénéficiaires de la prime d'activité en 2019. *Insee Focus*. 2021. No. 222. 15.01.2021. URL: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/5010807> (дата звернення: 11.10.2025).
28. Union des Classes Moyennes (UCM). Le bonus à l'emploi renforcé au 1er avril 2024. URL: <https://www.ucm.be/actualites/le-bonus-lemploi-renforce-au-1er-avril-2024> (дата звернення: 02.10.2025).
29. Loyens & Loeff. Amended Work Bonus from 1 July 2023. 13.07.2023. URL: <https://www.loyensloeff.com/insights/news--events/news/amended-work-bonus-from-1-july-2023/> (дата звернення: 19.10.2025).
30. Belastingdienst. Tabel arbeidskorting 2024. URL: https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/heffingskortingen/arbeidskorting/tabel-arbeidskorting-2024 (дата звернення: 22.10.2025).
31. Goderis B., Vlekke M. Tax and Benefit Policies to Reduce Poverty in the Netherlands: A Microsimulation Analysis. *International Journal of Microsimulation*. 2023. Vol. 16, No. 1. P. 108–133. URL: <https://microsimulation.pub/articles/00277> (дата звернення: 22.10.2025).
32. de Boer H.-W., Jongen E., Koot P. Too Much of a Good Thing? Using Tax Incentives to Stimulate Dual-Earner Couples. *Journal of Population Economics*. 2025. Vol. 38. Article 68. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00148-025-01126-y> (дата звернення: 25.10.2025).
33. Börsch-Supan A., Coile C. Social Security Programs and Retirement around the World: Reforms and Retirement Incentives. Chicago: University of Chicago Press, 2021. С. 373–395. URL: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c14200/c14200.pdf> (дата звернення: 25.10.2025).
34. OECD. OECD Economic Surveys: Sweden 2025. Paris: OECD Publishing, 2025. URL: <https://doi.org/10.1787/75e94b2f-en> (дата звернення: 26.10.2025).
35. Forslund A. Employment Outcomes and Policies in Sweden During Recent Decades. IFAU Working Paper 2019:15. Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy (IFAU), 2019. URL: <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2019/wp-2019-15-employment-outcomes-and-policies-forslund.pdf> (дата звернення: 26.10.2025).

REFERENCES:

1. Martyniuk I. (2023). Podatok na dokhody fizychnykh osob: fiskalni ta sotsialni aspekty [Personal income tax: fiscal and social aspects]. *Economy and Society*. no. 56. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-60> (accessed October 08, 2025).
2. Danylyshyn V., Synytsia S. (2021). Napriamy reformuvannya podatku na dokhody fizychnykh osob [Directions for reforming the personal income tax]. *Economy and Society*, no. 27. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-13> (accessed October 01, 2025).
3. Uhryn V. (2021). Fiskalni ta sotsialni determinanty opodatkuvannya dokhodiv fizychnykh osob [Fiscal and social determinants of personal income taxation]. *World of Finance*, no. 1(66), pp. 163–173. Available at: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1425> (accessed October 05, 2025).
4. Pryimak I., Blaha N. (2018). Sotsialni aspekty systemy opodatkuvannya dokhodiv fizychnykh osob [Social aspects of the personal income taxation system]. *Social-Legal Studies*, no. 1, pp. 72–79. Available at: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1627/1/13%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%B0-.pdf> (accessed October 05, 2025).
5. Kolomiiets O. (2019). Sotsialni aspekty opodatkuvannya dokhodiv fizychnykh osob v Ukraini [Social aspects of personal income taxation in Ukraine]. *Strategic Priorities*, no. 3–4(51), pp. 103–110. (in Ukrainian).

6. European Commission. Annual Report on Taxation 2025 (2025). Brussels: European Commission. Available at: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/annual-report-taxation_en#previous-editions (accessed October 06, 2025).
7. OECD (2024). Tax Policy Reforms 2024: OECD and Selected Partner Economies. Paris: OECD Publishing. Available at: https://www.OECD.org/en/publications/tax-policy-reforms-2024_c3686f5e-en.html (accessed October 07, 2025).
8. International Monetary Fund (2017). Fiscal Monitor: Tackling Inequality. Washington, DC: IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2017/10/05/fiscal-monitor-october-2017> (accessed October 08, 2025).
9. Clements B. J., de Mooij R. A., Gupta S., Keen M. (2015). Inequality and Fiscal Policy. Washington, DC: International Monetary Fund. 442 p. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/Books/Issues/2018/02/26/Inequality-and-Fiscal-Policy-42811> (accessed October 08, 2025).
10. Bachas P., Jensen A., Gadenne L. (2024). Tax Equity in Low- and Middle-Income Countries. *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 38, № 1. P. 55–80.
11. Sokolovska A. M., Rainova L. B. (2023). Stsenarii reformuvannia podatku na dokhody fizychnykh osib v konteksti zmenshennia nerivnosti dokhodiv v Ukraini [Scenarios of PIT reform to reduce income inequality in Ukraine]. *Finance of Ukraine*, no. 4, pp. 7–35. (in Ukrainian).
12. Sokolovska A. M., Rainova L. B. (2019). Vplyv podatkiv na nerivnist dokhodiv v Ukraini [The impact of taxes on income inequality in Ukraine]. *Finance of Ukraine*, no. 7, pp. 72–91. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2019_7_6 (accessed October 12, 2025).
13. Koba O. V., Horbenko Ya. O. (2018). Opodatkovannia dokhodiv fizychnykh osib: zakordonnyi ta vitchyzniani dosvid [Personal income taxation: foreign and domestic experience]. *Global and National Problems of the Economy*, no. 22, pp. 931–935. (in Ukrainian).
14. International Monetary Fund (2020). Fiscal Monitor, April 2020: Policies to Support People During the COVID-19 Pandemic. Washington, DC: IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/04/17/Fiscal-Monitor-April-2020-Policies-to-Support-People-During-the-COVID-19-Pandemic-49278> (accessed October 12, 2025).
15. Auerbach A. J., Feenberg D. (2000). The Significance of Federal Taxes as Automatic Stabilizers. NBER Working Paper No. 7662. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Available at: <https://www.nber.org/papers/w7662> (accessed September 30, 2025).
16. Maravalle A., Rawdanowicz Ł. (2020). How Effective Are Automatic Fiscal Stabilisers in the OECD Countries? OECD Economics Department Working Papers, No. 1635. Paris: OECD Publishing. Available at: https://www.OECD.org/en/publications/how-effective-are-automatic-fiscal-stabilisers-in-the-OECD-countries_f1fb9d6a-en.html (accessed September 15, 2025).
17. Mohl P., Mourre G., Stovicek K. (2019). Automatic Fiscal Stabilisers in the EU: Size and Effectiveness. European Economy. *Economic Brief*. No. 045. 20 p.
18. Dolls M., Fuest C., Peichl A. (2012). Automatic stabilizers and economic crisis: US vs. Europe. *Journal of Public Economics*. Vol. 96, No. 3–4. P. 279–294.
19. OECD (2025). Taxing Wages 2025: Decomposition of Personal Income Taxes and the Role of Tax Reliefs: Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/b3a95829-en. Available at: <https://doi.org/10.1787/b3a95829-en> (accessed September 15, 2025).
20. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Tax and Benefits Database. Brussels: European Commission, Available at: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-analysis-evaluation-impact-assessment-and-databases/databases-and-indicators/tax-and-benefits-database_en (accessed October 01, 2025).
21. Milanez A., Bratta B. (2019). Taxation and the Future of Work: How Tax Systems Influence Choice of Employment Form. *OECD Taxation Working Papers*, No. 41. Paris: OECD Publishing. Available at: <https://doi.org/10.1787/20f7164a-en> (accessed September 01, 2025).
22. Leibfritz W. (2011). Undeclared Economic Activity in Central and Eastern Europe: How Taxes Contribute and How Countries Respond to the Problem. *Policy Research Working Paper*, No. 5923. Washington, DC: World Bank. Available at: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5923> (accessed October 10, 2025).
23. Shvabii K., Koshchuk T. (2023). Nedoliky ta obmezhenia reformuvannia systemy opodatkovannia dokhodiv fizychnykh osib v Ukraini [Drawbacks and constraints of reforming the personal income taxation system in Ukraine]. *Finance of Ukraine*, no. 12, pp. 80–97. (in Ukrainian).
24. Markina O. (2022). Taxation, Inequality, and Poverty: Evidence from Ukraine. *Central European Economic Journal*. Vol. 9(56). P. 1–18. Available at: <https://doi.org/10.2478/ceej-2022-0001> (accessed October 15, 2025).

25. State Tax Service of Ukraine. (2025). Tax Social Benefit for Personal Income Tax. Available at: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/552946.html> (accessed October 09, 2025).
26. Bierbrauer F. J., Boyer P. C., Hansen E. (2023). Pareto-Improving Tax Reforms and the Earned Income Tax Credit. *Econometrica*. Vol. 91, No. 3. P. 1077–1103.
27. Formont C., Jacquemin L. (2021). Forte hausse des bénéficiaires de la prime d'activité en 2019. *Insee Focus*. No. 222. 15.01.2021. Available at: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/5010807> (accessed October 11, 2025).
28. Union des Classes Moyennes (UCM) (2024). Le bonus à l'emploi renforcé au 1er avril 2024. Available at: <https://www.ucm.be/actualites/le-bonus-lemploi-renforce-au-1er-avril-2024> (accessed October 02, 2025).
29. Loyens & Loeff (2023). Amended Work Bonus from 1 July 2023. Available at: <https://www.loyensloeff.com/insights/news--events/news/amended-work-bonus-from-1-july-2023/> (accessed October 19, 2025).
30. Belastingdienst (2024). Tabel arbeidskorting. Available at: https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/heffingskortingen/arbeidskorting/tabel-arbeidskorting-2024 (accessed October 22, 2025).
31. Goderis B., Vlekke M. (2023). Tax and Benefit Policies to Reduce Poverty in the Netherlands: A Microsimulation Analysis. *International Journal of Microsimulation*. Vol. 16, No. 1. P. 108–133. Available at: <https://microsimulation.pub/articles/00277> (accessed October 22, 2025).
32. de Boer H.-W., Jongen E., Koot P. (2025). Too Much of a Good Thing? Using Tax Incentives to Stimulate Dual-Earner Couples. *Journal of Population Economics*. Vol. 38. Article 68. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00148-025-01126-y> (accessed October 25, 2025).
33. Börsch-Supan A., Coile C. (2021). Social Security Programs and Retirement around the World: Reforms and Retirement Incentives. Chicago: University of Chicago Press, P. 373–395. Available at: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c14200/c14200.pdf> (accessed October 25, 2025).
34. OECD (2025). OECD Economic Surveys: Sweden 2025. Paris: OECD Publishing. Available at: <https://doi.org/10.1787/75e94b2f-en> (accessed October 26, 2025).
35. Forslund A. (2019). Employment Outcomes and Policies in Sweden During Recent Decades. IFAU Working Paper 2019:15. Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy (IFAU). Available at: <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2019/wp-2019-15-employment-outcomes-and-policies-forslund.pdf> (accessed October 26, 2025).